

*Наталія Прибила,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені В. Гнатюка,
студентка IV курсу
факультету філології і журналістики
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Наталія Кучма*

НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ У РОДИНІ

О. П. КОСАЧ (ДРАГОМАНОВОЇ)

Постать української письменниці Олени Пчілки продовжує привертати увагу дослідників насамперед у контексті внеску її родини у розвиток національної культури та освіти. Шестеро дітей Косачів мали не просто ґрунтовну освіту, але й розмовляли іноземними мовами, музикою, збирали передовсім волинський фольклор. І все назване забезпечила їх мама – Ольга Петрівна Драгоманова-Косач, яка підписувала свої літературні твори «Олена Пчілка».

Свій вчительський талант Олена Пчілка виявляла у турботах про своїх дітей. Мікросвіт Михайла, Лариси, Ольги, Оксани, Миколи та Ісидори творився на фундаменті української мови, народних традицій і звичаїв, народної педагогіки, але й був «відчинений навстіж у люди і народи». Діти під керівництвом матері поринали у світ зарубіжної літератури і культури, музики.

Ольга Драгоманова прагнула прищепити дітям почуття справедливості, без авторитарного тиску та покарань. Ісидора Косач-Борисова згадувала про матір: «Олена Пчілка була ворогом муштрування дітей, надуживання дорослим примусом, наказом у стосунках з дітьми, говорячи завжди, що така суворість дорослих з дітьми «пригашає» дух. Так Олена Пчілка уміла сполучати у відносинах з членами своєї родини ніжність, жартівливість і пестощі з неухильним виконанням обов'язків. І тому, коли вчила когось зі своїх дітей чогось (рідної чи чужої мови тощо), то ставила великі вимоги, а водночас за різні дитячі пестощі й провини не карала» [6, с. 28].

Одним із способів навчання був домашній ляльковий і драматичний театр, акторами у них були не лише діти Косачів, а й інших українських родин та селянські діти.

Найбільшою проблемою, що турбувала Олену Пчілку, була тогочасна школа. Письменницю непокоїло, що всі її зусилля виховувати дітей у національному дусі будуть зведені нанівець цілком зрусіфікованою системою освіти. Саме тому вона вирішила самостійно дати їм початкову освіту. В «Автобіографії» Ольга Петрівна писала: «Мені тоді здавалось, що школа зараз же зруйнує моє змагання виховати дітей в українській мові. Це був даремний страх, бо потім я побачила, що коли дітей добре вправлено в українській мові, то тоді школа цієї мови не руйнує» [1, с. 143].

Материнська школа Олени Пчілки була високо оцінена сучасниками, про що свідчать численні спогади близьких людей і талановиті діти родини Косачів. З нагоди 25-літнього ювілею творчості письменниці редакційна колегія «Літературно-наукового вісника» серед найбільших її заслуг назвала її «педагогічно-материнське першинство: Ви дали Україні перший приклад освіченої сім'ї, в якій плекається рідна українська мова і українська літературна традиція в найкращому розумінню сего слова» [1, с. 143].

Людмила Старицька-Черняхівська згадувала, що і вона, і їх однолітки у гімназії відрізнялися від вихованців материнської школи. Михайло і Леся «були далеко серйозніші і освіченіші за нас. Одрізнялися вони від нас і мовою, і одежею. Балакали і ми по-українськи, але се вже була якась мішанина з російщиною, що затопляла нас у гімназії, – Леся ж і Михайло балакали добірною мовою, бо вони і вчилися на ній, що ж до одежі, то й тут вони відрізнялися від нас; скільки пам'ятаю Лесю та Михайла – все пам'ятаю їх в доброму українському вбранні - Михайла в сірій чумарочці, Лесю в спенсері, у вишиваній сорочці, білява голівка гладенько перев'язана стьожкою» [1, с. 143].

Педагогічні таланти Олени Пчілки виявилися не лише у заснуванні української школи родинного виховання. Випробувані на власних дітях ідеї письменниці запропонувала людям.

Насамперед це проявилось у створення і редагуванні дитячого журналу «Молода Україна», першого і єдиного на той час на Наддніпрянщині видання українською мовою. Ю. Тищенко-Сірий підкреслював: «Вона збагнула, що для національного виховання майбутніх поколінь треба працю виховання починати з колиски. Будучи послідовною у своїх поглядах, вірячи в те, що боротьбою ми досягнемо того, що Україна прокинеться зі сну, вона не обмежувалась вихованням тільки своїх дітей в національному дусі. Вона не задовольнялась тим, що виховала і дала Україні славнозвісну поетку, свою доньку Лесю Українку. Вона бачила, що діти українських родин денаціоналізуються, і, щоб запобігти цьому, засновує у Києві у 1908 році український дитячий журнал «Молода Україна» [4, с. 8].

Багато різножанрових творів, опублікованих на сторінках часопису належали перу Олени Пчілки. Вона зізнавалася: «... коли хотілось мені додати якесь відповідніше оповідання, чи віршик, чи розповідь зі світознання, чи якусь казочку, або Сміховинку, чи щось інше, то сідала і писала сама, часом підписуючи своє ймення або становище, а часом ні» [5, с. 18]. Псевдонімів у письменниці було чимало: Бабуся Олена, Бабуся, Кочубеївна, Княжна Кочубеївна. О. Колодяжинська, Хтось, Цяцька та ін.

Ольга Драгоманова, як і своїх дітей, знайомила читачів з кращими творами світової класики в українських перекладах. Серед них Ч. Діккенс, Р. Кіплінг, В. Гауф, Дж. Свіфт, Е. Сетон-Томпсон, А. Доде, В. Гюго, Г.-К. Андерсен. О. Вайлд.

У кожному числі журналу публікувалися українські народні казки, дитячі пісеньки, ігри, колисанки, приповістки, жартівливі вірші, сміховинки, колядки, щедрівки, різдвяні і великодні пісні, прислів'я і приказки.

Особливе місце на сторінках видання відводилося творам Тараса Шевченка і про Т. Шевченка. Письменниця вважала, що маленькі читачі повинні знати і шанувати спадщину великого сина України. Разом з тим, Олена Пчілка наполягала, що діти повинні читати українські твори: «Часто говориться, що наша література, особливо дитяча, дуже бідна. Однак - не така вже вона убога,

як здається: були і єсть у нас читанки дитячі, Грінченка й інших, що в найглухішу пору дбали про дитячу освіту українську; єсть і окремі збірники байок Гребінки, Глібова, Старицького й інших... Можна знайти і літературний знадібок для дітей, і силу, котра піклуватиметься тим вихованням дітей - щоб надати йому національний напрям, щоб діти ще змалку були свідомими Українцями» [4, с. 56].

Отже, материнська школа Ольги Петрівни Драгоманової-Косач стала підґрунтям національної початкової освіти, а творчість Олени Пчілки мала значний вплив на розвиток власне української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврахов Г. Олена Пчілка: барви особистості і феномен духу. *Дзвін*. 1993. № 10–12. С. 140–144.
2. Борилюк Т., Денисюк І. Жінка з роду Драгоманових: [Олена Пчілка]. *Літературна Україна*. 1989. № 46 (16 листопада). С. 8.
3. Гулько Л. Родюча, як земля і робоча, як бджола: [Олена Пчілка]. *Сіл. Вісті*. 2004. 25 червня. С. 8.
4. Гуменюк Н. Олена Пчілка. Феномен світла в чорноті доби. *Літературна Україна*. 1999. 9 вересня. С. 4.
5. Камінчук О. Олена Пчілка: аспекти творчої діяльності. *Слово і Час*. 1999. №6. С. 12–18.
6. Косач-Борисова Ізидора. Спогад про Олену Пчілку: [Наймолодша сестра Лесі Українки розповідає про матір]. *Українська культура*. 1996. №1. С.27–28.